

TOPONÍMIA DE Cerdanyola (Vallès)

Miquel SÀNCHEZ I GONZÀLEZ

1. NUCLIS DE POBLACIÓ. 1.1. NUCLI PRINCIPAL.- El nom del lloc i terme de *Cerdanyola*, apareix per primera vegada l'any 956 en la seva forma llatinitzada *Cerdaniola*, la qual es transforma durant el segle XII en «*parròquia de Sant Martí de Cerdanyola*» i aquesta, des del segle XIV passa a ésser subordinada de la següent: «*terme i castell de Sant Marçal*». Amb l'abolició de la jurisdicció senyorial i l'aparició dels ajuntaments, el nom oficial del terme i del poble, és des del segle XIX, el de *Cerdanyola*. Aquest topònim ha estat sovint castellanitzat en les formes «*Serdanyola*», «*Sardanyola*», «*Serdañola*», «*Sardañola*» i «*Cerdañola*». Un modernisme de l'any 1934 va convertir en denominació oficial del poble i terme la de *Cerdanyola del Vallès*, —la qual és vigent avui des de l'any 1977.

El nucli principal del poble de Cerdanyola està format pels barris següents: *Dalt* o *Cerdanyola de Dalt*, *Baix* o *Cerdanyola de Baix* o *Carrer Nou*, *Cordelles-Xarau*, *Ca n'Antolí*, el *Turonet*, *Serraparera*, les *Fontetes* i *Banús*. A Cerdanyola de Dalt hi ha la zona industrial *La Bòbila*, l'església de *Sant Martí*, la *Casa de la Vila*, la *Plaça de Sant Ramon* i els *Jardins Abat Oliba*. A Cerdanyola de Baix hi ha els llocs de l'*Estació*, els *Quatre Cantons*, el *Gurugú* o *Prat de la Riba*, el *Masot*, una part de *La Ferreria* i la zona industrial *Uralita*. A Cordelles hi ha la zona industrial *La Clota* o *Clota de Cordelles*, el *Sot de Can Xarau* i l'*Alzina surera*. A Banús hi ha els topònims menors de *Bona-sort*, *Teidesa*, *La Puntual*, *Sant Casimir* i *Cerdanyola-2000*.

1.2. NUCLIS SECUNDARIS.- Avui, alguns antics nuclis de població resten dispersos sense cap importància urbana. Dos d'ells són les velles demarcacions de *Valldaura* i de *Les Feixes*, aquesta coneguda també per *Sant Iscle de les Feixes*. Altres nuclis de població dispersos, separats del nucli principal i de més moderna aparició són els de *Montflorit*, i els llocs de *La Flor de Maig*, *Montcerdà* o *Can Cerdà* o *Can Cerdà del Bosc*; també els de *Bellaterra*, *Terranova* i *Ciutat Badia*. Estan previstos nous nuclis de poblament amb els noms de *Canaltes*, *Gorgs*, *Santa Rosa* i *Centre Direccional de Sant Cugat-Cerdanyola*.

1.3. CASTELLS I ESGLÉSIES.- El *Castell de Sant Marçal* és més conegut avui per *Castell de Cerdanyola* o el *Castell*. L'anterior església de Sant Martí és avui l'*Església Vella* o *Cementiri*; i a Les Feixes tenim *Sant Iscle de les Feixes* o *Sant Iscle* i *Santa Victòria de les Feixes*, i l'ermita de *Nostra Senyora de les Feixes*.

Valldaura-vell, de més de palau reial durant els segles XIII-XV, havia estat santuari de *Santa Maria de Valldaura* al segle XII, i diverses capelles locals han rebut el nom de la *Verge del Roser*, devoció popular que es feia festa el *Roser de Maig* o *el Maig* com es deia a l'època medieval; i de la qual avui resta viu el topònim *La Flor de Maig*, situat a la serra, entre Montflorit i Valldaura.

2. OROGRAFIA. 2.1. SERRES I TURONS.- La meitat del terme local és muntanyenc i està constituït per una part de la *Serra del Collserola*, la qual es divideix en diverses serres locals com les *de na Joana*, *d'en Llagat* (medieval: *Olera*, o *Ollera*), *de la Ventosa*, *d'en Ferrer*, *de Masriera*, *d'en Fotja*, *de Gatell*, *de Sant Medir* (o *Sant Medi*), *de Sant Adjutori*, *de Can Coll* i *de Can Castelló*.- Els turons principals d'aquestes serres són els *d'en Gras*, *d'en Fotja*, *d'en Parres*, *Masriera*, *Degotalls*, *Montcerdà*, *l'Ermità*, *Gatell*, *Valldaura*, *Maltall de Magarola* (medieval: *Puig de la Ginesta*), *Puig del Guàrdia* o *Puiggordi* o *Puigsagòrdia*, *de Ca n'Oliver*, *de Guiera* (també, *la Muntanyeta*), *de Ca n'Altimira* (també de les *Fontetes* o *el Turonet*), *de Sant Medi* (*Medir*), *de Gausac*, *de Sant Adjutori*, *de Can Borrell*, *de la Torrefera*, *d'en Cuiàs*, *de la Flor de Maig*, *de Can Coll* i *de Can Castelló*.- Una part del terme cerdanyolenc està separada dels de Sant Cugat i Sant Quirze per la *Serra de Galliners*, amb els turons *de Mataric*, *de Camps*, *de Furresons*, *de Can Geroni Martí*, *de Sant Pau*, *de Can Domènec*, *de Can Fatjó dels Urons* [Orons], *de la Betzuca*, *de Terrers*, *de Ventalló* i *de Muial*.

2.2. EL PLA.- L'altra meitat del terme de Cerdanyola es troba al pla vallesà, al *Pla de Cerdanyola*, formant avui el principal nucli urbà de població descrit ja al punt 1.1.

2.3. PORTELLS I COLLS.- En la Serra de Collserola hom troba el *Coll d'Olmatell*, actual *Coll de Montcada*, portell d'entrada al Vallès des del Pla de Barcelona; el *Coll de la Ventosa*, el *Forat del Vent*, el *Portell de Valldaura* i el *Pas del Rei* o *de la Forca*, constitueixen els llocs de pas natural entre les muntanyes que separen Cerdanyola i Horta. El *Coll de la Torrefera* permet la comunicació fàcil entre les petites valls de Sant Adjutori i de Valldaura. El *Coll de Mas Bernat* comunica Valldaura amb el Riu Major per Montflorit.- A la Serra de Galliners hi ha el *Coll de Vilamilanys*, immediat a la Guàrdia de Mataric.

2.4. SOTALADES.- A la Serra del Collserola hi ha la sotlada de *Valldaura* i, prop seu, el *Pla del Cigró*, el *Sot d'en Cuiàs*, el *Sot del Bosc* i el *Sot de l'Infern*.- Al pla hom troba *La Clota* o *Clota de Cordelles*, amb els bosquets avui desapareguts de *la Malesa* i *les Antigoses*, i el *Sot* o *Sot de Can Xarau* (també *la Riera*).

2.5. VALLS.- A la Serra de Collserola hom troba els espais oberts de les vessants que donen lloc a petites feixes preses a la muntanya, les quals han estat denominades pels pagesos com a valls: el «*Vallis Lauree*» o *Valldaura*, la *Vall Genontera* (actual *Cementiri Nord*) i la vall de *Codonyers*.- A la Serra de Galliners, el pla ocupat per la Universitat Autònoma i els primers contraforts, era conegut des del segle X amb el nom de *Vall Moronta*; i entre Sant Quirze i les Boigues hi ha la *Vall de Bastons*. Entre Sant Marçal i Magerova, hi havia la petita vall de *Pouets* o *Poalls*.

2.6. BOSCOS.- A la Serra del Collserola, hom troba el *bosc de Canaletes*, el de *Can Catà*, el de *Valldaura*, el de *l'Hospital*, el de *Can Coll*, el *Boscallop* (entre el Tapioles i la serra d'en Llagat).- Al pla hi ha el *bosc d'Adam i Eva* o *Bosc tancat*, la *pineda de les Fontetes*, les *Alzines*, el *Turonet* i els *Pinetons*; com a pretèrit la *Malesa*, abans del Mas Mitjans.

Entre els topònims d'arbres singulars hi ha l'*Alzina* surera (centenària) del passeig de Cordelles, el *Pi de la Rodona* que feia de separació dels termes de Cerdanyola, Sant Pau i Barberà; i el *lledoner* que hi havia davant la rectoria de l'Església vella sota el qual s'aplegava el comú. *Can Fatjó dels Xiprers* i *Can Fatjó dels Aurons* [Orons] deuen una part dels seus noms als arbres que hi havia a la porta d'aquelles masies. Quelcom semblant passa amb els topònims *Valldaura* (vall de llorers), i *Codonyers*.

2.7. PARTIDES DE TERRA, ROQUES I ALTRES ACCIDENTS MENORS.- Una mostra d'aquests topònims menors, molts d'ells perduts avui pels habitants no agrícoles del terme, és la següent: *els Fonolls*, les *Conamines*, la *Clota*, la *Sínia*, la *Verdaguera*, *Magarova*, *Agulló*, *Ferrusons*, el *Trullars*, el *Prat*, la *Rovira d'Albert*, *Mata*, la *Tapiola*, el *Pas dels Excomunicats*, *Lledó*, la *Terra Roja*, la *Rota de Sos*, *Fontanilles*, la *Trilla*, les *Lambrusqueres*, el *Fossar*, la *Bezuca*, els *Ermots*, els *Arcs*; el *Marge Gros*, la *Pedra Esquerda*, la *Pedra piula*, les *Tres Pedres*, la *Pedra del Diable*, la *Pedra*, el *Pou del glaç*, el *Pla d'en Coll*, etc.

3. HIDROGRAFIA.- Travessa el terme cerdanyolenc el *Riu Sec*, el qual desguassa en el *Riu Ripoll*, en els límits amb Ripollet i Montcada. Una part d'aquest riu, aigües avall de Sant Pau, era coneguda també pel nom de *Riu Saltells* durant els segles XI i XII, trobant-se encara avui dia aquest topònim en algunes escriptures que fan referència al Riu Sec en els indrets de *les Fontetes*. Aquest riu, pròpiament del pla, rep les aigües de pluja dels torrents de *Can Mitjans* i de *la Beguda de Can Tiana* (avui desfet pel nucli urbà).

Un altre riu, aquest eocènic, és el *Riu Major*, conegut avui per *Riera de Sant Cugat* o *Riera de Canaletes*. És un riu que rep les aigües de totes les torrenteres de la Serra del Collserola puix que fa de divisòria entre la muntanya i el pla, acabant per desguassar en el Riu Ripoll, en terme de Montcada. Els afluents principals, procedents de la Serra de Galliners (marge esquerra), són els torrents de *Vullpaieres* (Vulpelleres) —format pel *Gornal*, el *Morret* i el *Camps*—, de *Furresons-Can Magí*, de *Can Fatjó*, del *Bosc*, de *Can Costa*, del *Castell*, de *Can Xercavins* i dels *Gorgs*, el qual rep els de *Can Domènec* i de *Can Magrans*. Els afluents procedents de la Serra del Collserola (marge dreta) són els torrents de *Sant Medir*, de *Valldaura* i de *Ca n'Asbert*. El de Sant Medir rep les aigües de diverses torrenteres situades en terme de Sant Cugat. El de Valldaura, al llarg de la seva cursa va prenent el nom dels llocs per on passa (*Cerdà*, *Codina* i *Canaletes*) i rep les aigües dels següents torrents: *Can Güell*, *Gatell*, *Sot de l'Infern*, *Infern Gran*, la *Lupera*, *Sot d'en Cuiàs*, *Can Catà*, *Fotja*, *Rossinyol*, *l'Ermità*, *Ferrer* i *Sant Iscle-Can Lloses*.

El *Riu Tapioles* neix a la Serra del Collserola i desguassa en el Besòs, en terme de Montcada. En els seus inicis és conegut pel nom de *torrent del Cargol*

(medieval: *Riu de la Vall Gontera*) i rep les aigües de diverses torrenteres ja en terme de Montcada. Travessa la sotalada on hi ha emplaçat el *Cementiri Nord* de Barcelona.

Les fonts de Cerdanyola donen lloc també a una sèrie de topònims. Del Riu Sec, tenim *les fonts d'Adam i Eva* i de *les Fontetes*. Del Riu Major, hi ha *les fonts de Can Costa, de la Riera, del Frare, de la Bonaigua, d'en Geroni, del Ferro, del Pla del Cigró, de Can Cerdà, d'en Gatell, d'en Güell o dels Caçadors, dels Degotalls, del Rossinyol, de la Tòrtora, Nova, de Can Lloses o dels Castanyers i de Can Catà*. Del riu Tapioles, tenim *la Font del Ferro i la Verdaguera*.

4. MASIES.- L'hàbitat medieval de Cerdanyola era de tipus dispers sense cap mena d'agrupament urbà. El terme cerdanyolenc estava dividit en quatre termes topogràfics ben definits: dos al Collserola —*Valldaura i Les Feixes*—, un a la Serra de Galliners i les seves immediacions —*Galliners o les Boigues*— i un altre al pla de Cerdanyola —*Saltells*—.

A Valldaura hom troba les masies de *Valldaura vell* o palau dels comtes catalans (enrunat), *Valldaura nou, Can Güell, Can Cerdà* (també *Montcerdà* o *Cerdà del Bosc*), *Can Bramona, Can Coll* o *Mas Portell* (s. XVI), *Can Molins, Ca n'Oliver, Can Codonyers, Can Costa, Can Xercavins* o *Riumajor* (o *Castelló*), *Can Baiell* (antigament *Baell*), i *Can Fatjó del Moli* o *Can Fatjó de les Passadores*.- A Les Feixes hi ha les masies de *la Beguda* (al segle XVIII era *hostal*), *can Noguera, Canaletes* (antic *La Canaleta*), *Can Codina*, (antic *La Codina*), *Can Catà, Can Lloses, Can Fermí, Can Llenc, Can Magre, Can Ferrer, Can Parres, Can Llobet, Can Riera*.- A Galliners hi ha *Sant Marçal, Can Fatjó dels Aurons, Can Fatjó dels Xiprers, Can Ferrusons, Can Galliners, Can Domènec* (antic *Mas Barnic?*), *Can Miró, Can Magrans* (abans *Moronta*), *Ca n'Altaió, Can Planes*.- Al Pla de Cerdanyola hom troba *Can Serraparera* (que havia absorbit els masos *Cabot, Morató, Saltells* i *Sta. Llúcia*), *Can Saltells, can Cordelles, Can Mitjans, Can Xarau, Can Banús, Ca n'Altimira* (al segle XV: *Mas Companyà*), i *La Farigola* (antigament també: *Frigola*).

Anotacions històriques sobre tots aquests masos són recollides en les *Monografies Cerdanyolenques*, I, de J. MIMÓ I LLOBET.

5. VIES I CAMINS.- Entre les vies de comunicació, hom troba diversos camins com el *Camí antic de Serra Galliners*, el *Camí antic de Sant Cugat a Sabadell*, el *Camí de Cerdanyola a Valldaura*, el *Camí de Cerdanyola a Horta per Sant Iscle*, el *Camí de Cerdanyola a Sant Pau de Riussec per La Clota*.- Tres línies fèrries solquen la geografia cerdanyolenc, les quals donen lloc a tres estacions: *Cerdanyola-Ripollet, Bellaterra* i el *Castell*, canviada aquesta darrera en *Cerdanyola-Bellaterra*.- Dues autopistes travessen el terme cerdanyolenc, la de *Barcelona a Terrassa* i el *Tercer Cinturó de Ronda*. Sobre Cerdanyola fluctua la construcció dels *Túnels del Tibidabo*, dels quals, el *Túnel d'Horta*, afecta el terme local.- La xarxa de carreteres aplega les següents: la de *Cerdanyola a Sant Cugat*, la de *Cerdanyola a Horta*, la *Nacional 150* o de *Barcelona a Terrassa*, la de *Bellaterra*.

CLOENDA.- Aquest és un treball obert. És una primera aproximació a la toponímia de Cerdanyola que caldrà anar ampliant i perfeccionant. Tanmateix, recull més de tres-cents topònims locals, la qual cosa, per un terme de 31 Km², significa una densitat mitjana d'uns deu topònims per Km².

GAMUNDI / GAMUNDÍ

Haviem comentat la tesi de Joan VENY sobre la possible etimologia àrab (i no germànica) d'aquest cognom; tesi defensada per aquest erudit professor en el seu article *El cognom Gamundí / Gamundi, germanisme o arabisme?* (1980). Contra l'afirmació d'aquest especialista que l'antropònim d'origen germànic «Gemundus» apareixia al NO. de la Península ibèrica, «però sense paral·lels a les nostres latituds», hom troba un «Gamundi» l'any 1212, probablement barceloní (Libri Antigu., n.º 2512 ed. J. Mas), certament un xic tardà, i el nom del qual pot haver estat declinat al genitiu (puix que és signatura de testimoni d'un document). En tot cas, és prenom o nom únic: consta com a germà d'un Arnau de Feixes. El fet no constitueix pas una objecció major contra l'argumentació del professor VENY, però sí complica certament el problema.

ELS NORANTA ANYS DEL POETA J. V. FOIX

La Societat d'Onomàstica s'associa coralment a la celebració d'aquest aniversari del poeta J. V. FOIX, membre de la Secció filològica de l'Institut d'Estudis Catalans. Li cedim la paraula per a un punt d'antroponímia, copiant un fragment d'una carta seva a nosaltres adreçada:

«Quant a les meves notes sobre la meva onomàstica, puc dir-vos només que el meu primer cognom Foix procedeix del llogaret d'Els Torrents de Lladurs, d'una petita masia situada en el planell de Foix, tocant el Torrent de Foix i en la proximitat del Molí de Foix i de l'ermita de Santa Maria de Foix. No tinc l'arbre genealògic, però soc descendent d'una modesta família de pagesos i pastors. Quant al segon cognom, Mas, prové d'una família resident a Manresa amb antecedents de Cardona».